

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары
білім министрлігі

«Торайғыров университет» коммерциялық
емес акционерлік қоғамы

Д. С. Бекниязова, Г. С. Мукина

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ
ИННОВАЦИЯЛЫҚ-
ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ
ДАМУЫНЫҢ ӨҢІРЛІК
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Монография

Павлодар
Toraighyrov University
2025

ӘОК 332.1 (574)
КБК 65.04 (5Қаз)
Б39

Ғылыми кеңес баспаға ұсынған
Торайғыров университет» ҚЕАҚ
(№ 10 хаттама 2025 жылғы 28 мамыр)

Рецензенттер:

Л. М. Давиденко – PhD докторы, қауымдастырылған профессор (доцент);

А. С. Нарынбаева – экономика ғылымдарының кандидаты, профессор, Инновациялық Еуразия университеті;

С. К. Жанузакова – PhD докторы, доцент, Инновациялық Еуразия университеті.

Бекниязова Д. С., Мукина Г. С.

Б39 Қазақстан Республикасы экономикасының инновациялық-технологиялық дамуының өңірлік ерекшеліктері: монография / Д. С. Бекниязова, Г. С. Мукина. – Павлодар: Toraihyrov University, 2025. – 243 б.

ISBN 978-601-345-650-8

Монографияда инновациялық дамудың әлемдік модельдері мен тұжырымдамаларына зерттеу жүргізілді, аумақтық ерекшелігін ескере отырып, елдің инновациялық даму деңгейі мен жағдайларын бағалау көрсеткіштерінің өзіндік жүйесі әзірленді және осы негізде Қазақстан өңірлерінің экономикалық өсуінің ықтимал жолдарын негіздеу.

Монография материалдарын заң шығарушы және атқарушы билік органдары және жергілікті өзін-өзі басқару органдары экономиканың әртүрлі деңгейлеріндегі экономикалық процестерді жүйелі дамыту мақсатында, аймақтың қазіргі заманғы экономикасының проблемаларына қызығушылық танытатын ғылыми қызметкерлер, докторанттар, магистранттар мен студенттер зерттеу жүргізген кезде пайдалана алады.

ӘОК 332.1 (574)
КБК 65.04 (5Қаз)

© Бекниязова Д. С., Мукина Г. С., 2025
© Торайғыров университеті, 2025

ISBN 978-601-345-650-8

Материалдардың дұрыстығына, грамматикалық және емле қателеріне жауапкершілік авторлар мен құрастырушыларға жүктеледі

Кіріспе

Қазақстан Республикасының экономистері бірқатар іргелі зерттеулер жүргізгеніне карамастан, елдің инновациялық дамуын іске асырудың тиімділігіне қатысты көптеген мәселелер жеткілікті зерттелмеген күйінде қалып отыр.

Осыған байланысты, Қазақстан Республикасының өңірлері экономикасының инновациялық-технологиялық даму әлеуетін зерттеу және олардың экономикалық өсуінің ықтимал сценарийлерін әзірлеу өзекті міндет болып табылады.

Монографиядағы зерттеудің мақсаты инновациялық дамудың әлемдік модельдері мен тұжырымдамаларын зерделеу, аумақтық ерекшелікті ескере отырып, елдің инновациялық даму деңгейі мен жағдайларын бағалау көрсеткіштерінің өзіндік жүйесін әзірлеу және осы негізде Қазақстан мысалында өңірлерді дамытудың ықтимал сценарийлерін негіздеу болды.

Бұл зерттеудің қажеттілігі жаһандандудың күшеюі жағдайында инновациялық даму тұжырымдамалары мен ғылымды қажет ететін экономиканы қалыптастырудың заманауи сценарийлері әлемдік экономикалық ғылымның назарына айналды.

Оның нәтижелері Қазақстан жататын шикізат үлгісіндегі экономикасы дамушы мемлекеттер үшін ерекше маңызға ие.

Сондықтан Қазақстанда «шикізаттық» даму моделінен индустриялық-инновациялық даму моделіне көшу, аумақтар экономикасын жаңғыртуға қайта бағдарлау және жинақталған әлеуетті барынша толық пайдалану міндеті қойылды, бұл өңірдің бүкіл экономикасын құрылымдық жасартуға ықпал ететін болады.

Қазіргі жағдайда, қалыптасқан инновациялық дамуға, дамушы елдердің шығынды экономикадан нәтижелер бойынша басқаруға көшуіне, инновациялық қызметтің тиімділігі осындай қызметті тиімді қалыптастыруға және оны іске асыруға байланысты.

Бұл ретте өңірлік құрылымдардың инновациялық қызметін басқару инновациялық дамуды басқару проблемаларына тап болады.

Қазіргі уақытта инновациялық даму мақсаттарын қою және іске асыру үшін пайдаланылатын басқарудағы бағдарламалық-нысаналы тәсіл негізінде нәтижелі жоспарлауға және қаржыландыруға бағдарлану басқарудың осы түріне барлық ғылыми көзқараспен қойылған міндеттер мен мақсаттарға қол жеткізуді тиісті дәрежеде шешпейді.

Осыған байланысты, инновациялық экономиканы құру шеңберінде мемлекетті және оның өңірлік құрылымдарын басқару практикасында тиімді құралдарды іздеу мақсатында елдің және оның өңірлерінің инновациялық даму (ИД) бағдарламаларын қалыптастыру және іске асыру тәсілдері зерттелуге тиіс. Көптеген субъектілері, деңгейлері, аспектілері және көп бағыты бар күрделі мақсат қою жүйесін білдіретін экономиканы дамытудың инновациялық моделіне көшу тек бір бағытқа (мысалы, инновациялық секторды дамытуға бағытталған) қатысты міндеттерді қарау және шешу негізінде тиімді жүзеге асырыла алмайды.

Монографияның жаңалығы мен өзіндік ерекшелігі экономиканың шикізат өндіретін секторы басым елдегі инновациялық даму проблемаларын зерттеудің нақты белгіленген аумақтық және жергілікті аспектілерінде жатыр.

Оның басқа да осындай ғылыми жұмыстардан айырмашылығы, онда Қазақстан өңірлерінің жағдайларына бейімделген инновациялық даму деңгейін бағалау корсеткіштерінің авторлық жүйесі ұсынылған. Бұдан басқа, жұмыста республика өңірлерінің инновациялық дамуының түйінді проблемалары, тәуекелдері мен қатерлері ашылды, оларды еңсеру жөніндегі ұсынымдар негізделді, болашақ өңірлік дамудың ықтимал стратегиялары және оларды іске асыру жөніндегі шаралар ұсынылды, бұл Қазақстан үшін өте өзекті.

Бұл монографияның әдістемелік маңызы бар, өйткені оны зерттеушілер мен практиктер ел аумақтарының оларды индустриялық-инновациялық жаңғыртудағы әлеуетті мүмкіндіктерін анықтау үшін пайдалана алады.

Бұл зерттеудің практикалық маңыздылығы оның нәтижелері. Өңірлерді дамытудың стратегиялық жоспарларын және инновациялық жаңғыртудың өңірлік саясатын іске асыру жөніндегі шараларды әзірлеу үшін әдістемелік база бола алатындығында. Сондай-ақ, Қазақстан өңірлерінің инновациялық дамуы үшін жұмыста ұсынылған экономиканы жаңғырту жолдары мен өңірлік саясатты жетілдіру жөніндегі шаралар үлкен маңызға ие.

Монография материалдары «Қаржылық менеджмент», «Жобаларды басқару», «Инновациялық менеджмент», «Жобалық менеджмент», «Кәсіпорынды басқару», «Кәсіпорынның инвестициялық және инновациялық қызметін ұйымдастыру», «Корпоративтік қаржы», «Инвестицияларды қаржыландыру және кредиттеу», «Сактандыру» сияқты пәндерді оқыту кезінде оқу процесінде пайдаланылуы мүмкін.

Жоғары оқу орындарының экономикалық мамандықтарының студенттері мен магистранттарына, сондай-ақ ел өңірлерінің инновациялық дамуын қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар саласындағы одан әрі зерттеулер үшін.

Монография материалдары аймақтың қазіргі заманғы экономикасының проблемаларына қызығушылық танытқан ғылыми қызметкерлер, докторанттар зерттеу жүргізген кезде де пайдалы болуы мүмкін.

Бұдан басқа, зерттеу барысында алынған ғылыми нәтижелерді, негізделген қорытындылар мен әдістемелік ұсынымдарды басқарудың әртүрлі деңгейлеріндегі тік және қолденен экономикалық процестерді жүйелі дамыту мақсатында нормативтік актілерді әзірлеу кезінде заң шығарушы және атқарушы билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдары пайдалана алады.

Осы монография авторлар ұжымы орындаған жұмыстың нәтижелері бойынша дайындалды: PhD докторы, қауымдастырылған профессор (доцент), Бекниязова Д. С. (кіріспе, 1.1, 1.2, 2.1, 2.2 бөлімдері), PhD докторы, қауымдастырылған профессор (доцент), Мүкина Г. С. (бөлімдер 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, қорытынды).

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Өңірлер экономикасының инновациялық-технологиялық даму проблемаларын зерттеудің теориялық аспектілері	6
1.1 Өңірлік бәсекеге қабілеттілікті арттырудағы инновациялық қызметтің мәні мен рөлі	6
1.2 Өңірлердің инновациялық-технологиялық дамуын мемлекеттік реттеу тетігі	33
2 Қазақстан Республикасы өңірлерінің инновациялық-технологиялық дамуының жай-күйі мен үрдістерін бағалау	44
2.1 Инновациялық дамудың әлемдік модельдері мен тұжырымдамалары және оларды Қазақстан Республикасының инновациялық дамуында практикалық қолдану	44
2.2 Қазақстан Республикасының өңірлерді инновациялық дамыту саласындағы қазіргі заманғы саясатын талдау	74
2.3 Қазақстан Республикасының өңірлері экономикасының инновациялық-технологиялық даму әлеуетін талдау	106
2.4 Қазақстан Республикасындағы инновациялық саланы әлемдік бәсекеге қабілеттілік жүйесінде реттеу тетіктерін бағалау	147
2.5 Қазақстан Республикасы өңірлерінің инновациялық-технологиялық дамуының негізгі мәселелері	159
3 Қазақстан Республикасындағы өңірлер экономикасының инновациялық-технологиялық дамуына жәрдемдесудің негізгі бағыттары	170
3.1 Қазіргі жағдайда өңірлердің инновациялық-технологиялық әлеуетін арттыру жолдары	170
3.2 Қазақстан өңірлерін инновациялық-технологиялық дамыту стратегиясын әзірлеу	190
Қорытынды	219
Әдебиет	225
А қосымшасы	240

Д. С. Бекниязова, Г. С. Мукина

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ-ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ӨҢІРЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Монография

Техникалық редактор З. Ж. Шокубаева
Жауапты хатшы Ж. К. Сапенова

Басуға 18.06.2025 ж.

Өріп түрі Times.
Пішім 29,7 x 42 ¼. Оффсеттік қағаз.
Шартты баспа табағы 13,9. Таралымы 500 дана
Тапсырыс № 4413

Toraighyrov University
140008, Павлодар қ., Ломов қ., 64